

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Сучасні проблеми цивільного судочинства України»
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 30.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Доцент кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент
Твердохліб Елла Валентинівна

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.

2. Завідувач кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук, професор Борисова Валентина Іванівна.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS 2,5	08 «Право» 081 «Право»	Навчальний курс <u> 1 </u>
Загальна кількість годин	другий (магістерський) (назва СВО)	Семестр <u> 1 </u>
Кількість тем - 7		Вид контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 14 годин;		Лекції – 6 години;
Семінарські заняття – 12 годин;		Семінарські заняття – 4 години;
Самостійна робота – 49 годин		Самостійна робота – 65 години

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомлення здобувачів другого рівня вищої освіти (магістерського) з основними практичними і теоретичними проблемами цивільного судочинства, що пов'язані з захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; набуття здобувачами вищої освіти теоретичних знань щодо порядку здійснення цивільного судочинства, завданням якого є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ; опанування здобувачами вищої освіти основних положень чинного цивільного процесуального законодавства України з метою вироблення умінь працювати з ними та правильно їх застосовувати у конкретних життєвих ситуаціях; вироблення правового і критичного мислення та навиків із тлумачення норм цивільного процесуального права; ознайомлення з судовою практикою відносно застосування цивільного процесуального законодавства України.

Завдання:

- а) опанування необхідних теоретичних положень, розроблених наукою;
- б) освоєння нормативного матеріалу, що складає систему цивільно-процесуального законодавства України;
- в) ознайомлення з правозастосовною практикою в галузі цивільного судочинства.

Міждисциплінарні зв'язки: тісний зв'язок з наступними навчальними дисциплінами: цивільне право, земельне право, сімейне право, трудове право, господарський процес, нотаріат, адвокатура, адміністративний процес, кримінальний процес.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- сучасну проблематику, основні поняття, категорії, інститути цивільного процесуального права, чинне цивільне процесуальне законодавство України;
- основні положення правової доктрини з актуальних питань цивільного судочинства; відповідний нормативний матеріал, загальну та спеціальну юридичну термінологію;
- стан та перспективи розвитку судової системи України, сучасне визначення правосуддя в цивільних справах;
- правову сутність форм захисту прав та законних інтересів громадян і організацій;
- зміст вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти;
- поняття, систему та зміст принципів цивільного судочинства;
- основні положення щодо цивільної юрисдикції судів;
- сучасні наукові концепції щодо доказів та доказування в цивільному судочинстві;
- законодавчі засади перегляду судових рішень у цивільному судочинстві;

вміти:

- тлумачити та розкривати основні поняття, інститути, категорії цивільного процесуального права;
- аналізувати, тлумачити та правильно застосовувати нормативно-правові акти, на яких базується цивільний процес, для вирішення конкретних правових ситуацій;
- оперувати основними поняттями та категоріями цивільного судочинства, розкривати їх сутність і зміст;
- складати й оформлювати процесуальні документи;
- використовувати електронні бази даних із законодавством та судовою практикою, що знаходяться на веб-сайтах всесвітньої мережі Інтернет.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:	
Інтегральна компетентність	Здатність застосовувати концептуальні та методологічні знання для вирішення значущих проблем у галузі держави і права, що передбачає застосування правових інститутів, норм, наукових положень, доктрин, принципів, а також організацію і проведення досліджень із подальшим впровадженням інновацій в практично-перетворювальну діяльність.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-2. Здатність сформулювати теоретичну або прикладну проблему, яка потребує розв'язання. ЗК-3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК-8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
Спеціальні (фахові компетентності (СК)	СК-1. Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Уміння застосовувати принципи

	<p>верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.</p> <p>СК-5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.</p> <p>СК-6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.</p>
--	--

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. «Проблеми становлення судової влади та правосуддя у цивільних справах в Україні»

Проблеми розвитку форм захисту прав та законних інтересів громадян та організацій. Вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.

Судова система України: стан та перспективи розвитку. Судова форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави (поняття та значення). Проблеми розмежування компетенції загальних і господарських судів. Проблеми розмежування компетенції загальних судів і нотаріату. Третейські суди: поняття, види, компетенція. Закон України „Про третейські суди”. Порядок розгляду справ в третейських судах.

Поняття правосуддя в цивільних справах. Проблеми визначення предмету цивільного судочинства. Проблеми визначення методу правового регулювання цивільних процесуальних відносин. Проблеми визначення джерел цивільного судочинства. Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.

Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.

Тема № 2. «Вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти»

Проблеми визначення поняття цивільних процесуальних правовідносин та передумови їх виникнення.

Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Об'єкти та зміст цивільних процесуальних правовідносин.

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Цивільна юрисдикція судів. Компетенція судів щодо розгляду цивільних справ.

Проблеми визначення процесуального становища учасників цивільного процесу. Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність. Проблеми визначення процесуального становища сторін як учасників справи в цивільному процесі. Проблеми визначення процесуального становища третіх осіб як учасників справи в цивільному судочинстві. Процесуальне правонаступництво. Проблеми визначення процесуального становища представників як учасників судового процесу. Проблеми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Проблеми участі в цивільному судочинстві інших учасників судового процесу.

Тема № 3. «Проблеми визначення поняття, системи та змісту окремих принципів цивільного судочинства»

Проблема визначення поняття принципів цивільного судочинства.

Проблема системи принципів цивільного судочинства.

Поєднання диспозитивності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.

Поєднання змагальності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.

Принцип поєднання начал рівноправності сторін та забезпечення балансу їх рівних правових можливостей.

Тема № 4. «Проблеми визначення поняття та значення цивільного судочинства і цивільної процесуальної форми»

Проблеми визначення поняття та значення цивільного судочинства. Стадії цивільного судочинства.

Проблеми визначення поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення) у цивільному судочинстві.

Проблеми позовної форми захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Проблеми розгляду справ у порядку спрощеного провадження. Проблеми заочного розгляду справ.

Проблеми наказного провадження у цивільному судочинстві.

Проблеми окремого провадження у цивільному судочинстві.

Тема 5. «Проблеми цивільної юрисдикції в цивільному судочинстві»

Загальні питання цивільної юрисдикції. Проблемні питання розмежування цивільної і господарської юрисдикції.

Проблемні питання розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.

Новели цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності). Право сторони і сторін на визначення територіальної юрисдикції (підсудності) справи і межі його реалізації.

Правові наслідки порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ.

Тема № 6. «Проблеми доказів та доказування в цивільному судочинстві»

Проблеми визначення поняття доказів та доказування в цивільному судочинстві.

Доказові факти в цивільному судочинстві.

Предмет доказування. Проблеми визначення предмету доказування по конкретним категоріям справ.

Правові презумпції (поняття, значення). Значення правових презумпцій при розподілі обов'язків по доказування між сторонами.

Класифікація доказів у цивільному судочинстві.

Забезпечення доказів у цивільному судочинстві.

Підстави, способи і порядок забезпечення доказів.

Тема № 7. Проблеми перегляду судових рішень у цивільному судочинстві

Проблеми реалізації права апеляційного та касаційного оскарження.

Строки апеляційного та касаційного оскарження.

Форма і зміст апеляційної та касаційної скарги.

Порядок розгляду справи апеляційним та касаційним судами.

Межі розгляду справи апеляційним та касаційним судами.

Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Види контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Проблеми становлення судової влади та правосуддя у цивільних справах в Україні	10	2	1			7	екзамен
Тема № 2. Вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти	11	2	2			7	
Тема № 3. Проблеми визначення поняття, системи та змісту окремих принципів цивільного процесуального права	10	2	1			7	
Тема № 4. Проблеми визначення поняття та значення цивільного судочинства і цивільної процесуальної форми	11	2	2			7	
Тема № 5. Проблеми цивільної юрисдикції цивільному судочинстві	11	2	2			7	
Тема № 6. Проблеми доказів та доказування цивільному судочинстві	11	2	2			7	
Тема № 7. Проблеми перегляду судових рішень у цивільному судочинстві	11	2	2			7	
Всього за семестр:	75	14	12			49	

**4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Види контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Проблеми становлення судової влади та правосуддя у цивільних справах в Україні	13	1	1			11	екзамен
Тема № 2. Вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти	13	1	1			11	
Тема № 3. Проблеми визначення поняття, системи та змісту окремих принципів цивільного процесуального права	11					11	
Тема № 4. Проблеми визначення поняття та значення цивільного процесуального права	13	1	1			11	
Тема № 5. Проблеми цивільної юрисдикції у цивільному процесі	13	1	1			11	
Тема № 6. Проблеми доказів та доказування у цивільному процесі	11	1				11	
Тема № 7. Проблеми перегляду судових рішень у цивільному процесі	12	1				11	
Всього за семестр:	75	6	4			65	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Завдання, що виносяться на самостійну роботу		Література
Тема № 1. Проблеми становлення судової влади та правосуддя у цивільних справах в Україні		Проблеми цивільного процесу : тези доп. учасників на практич. конф., присвяч. 95-й річниці дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 22 трав. 2020 р.) / М. України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукраїнської громад. організації «Асоціація цивілістів України». - Харків : Пашин ХНУВС, 2020. - 385 с. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / О.В. Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю. Жорнокуя та Л.В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
	Наукові концепції еволюції правосуддя у світі проведення судової реформи в Україні	
	Законодавча регламентація порядку вирішення цивільних спорів третейськими судами	
Тема № 2. Вчення про цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти		Проблеми цивільного процесу : тези доп. учасників на практич. конф., присвяч. 95-й річниці дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 22 трав. 2020 р.) / М. України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукраїнської громад. організації «Асоціація цивілістів України». - Харків : Пашин ХНУВС, 2020. - 385 с. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / О.В. Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю. Жорнокуя та Л.В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
	Юридична характеристика цивільної процесуальної правосудності	
	Правова природа цивільної процесуальної дієздатності	
Тема № 3. Проблема визначення поняття, системи та змісту окремих принципів цивільного судочинства		Проблеми цивільного процесу : тези доп. учасників на практич. конф., присвяч. 95-й річниці дня народження О. А. Пушкіна (Харків, 22 трав. 2020 р.) / М. України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукраїнської громад. організації «Асоціація цивілістів України». - Харків : Пашин ХНУВС, 2020. - 385 с. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / О.В. Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю. Жорнокуя та Л.В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
	Принцип верховенства права в цивільному судочинстві	
	Принцип пропорційності в цивільному судочинстві	
Тема № 4. Проблеми визначення поняття		

та значення цивільного процесу і цивільної процесуал форми		<p>Проблеми цивільного прав процесу : тези доп. учасників н практ. конф., присвяч. 95-й річниц дня народження О. А. Пушкіна Харків, 22 трав. 2020 р.) / М України, Харків. нац. ун-т вн справ; Харків. обл. осередок Все громад. організації «Асоц цивілістів України». - Харків : Па ХНУВС, 2020. - 385 с.</p> <p>Сучасні проблеми цивіль права та процесу : навч. посіб. / Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю Жорнокуя та Л.В. Красицької. Ха : Право, 2017. 808 с.</p>
	Правова природа процесуальних проваджень у цивільному судочинстві	
	Процесуальний порядок документальної фіксації стадій цивільного судочинства	
Тема № 5. Проблеми цивільної юрисдикції у цивільн судочинстві		<p>Проблеми цивільного прав процесу : тези доп. учасників н практ. конф., присвяч. 95-й річниц дня народження О. А. Пушкіна Харків, 22 трав. 2020 р.) / М України, Харків. нац. ун-т вн справ; Харків. обл. осередок Все громад. організації «Асоц цивілістів України». - Харків : Па ХНУВС, 2020. - 385 с.</p> <p>Сучасні проблеми цивіль права та процесу : навч. посіб. / Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю Жорнокуя та Л.В. Красицької. Ха : Право, 2017. 808 с.</p>
	Критерії розмежування компетенції загальних та господарських суддів	
	Спори про компетенцію в цивільному судочинстві	
Тема № 6. Проблеми доказів та доказування у цивільному судочинстві		<p>Проблеми цивільного прав процесу : тези доп. учасників н практ. конф., присвяч. 95-й річниц дня народження О. А. Пушкіна Харків, 22 трав. 2020 р.) / М України, Харків. нац. ун-т вн справ; Харків. обл. осередок Все громад. організації «Асоц цивілістів України». - Харків : Па ХНУВС, 2020. - 385 с.</p> <p>Сучасні проблеми цивіль права та процесу : навч. посіб. / Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю Жорнокуя та Л.В. Красицької. Ха : Право, 2017. 808 с.</p>
	Правові презумпції в цивільному судочинстві	
	Законодавчий порядок витребування доказів в цивільному судочинстві	
Тема № 7. Проблеми перегляду судових		

рішень у цивільному судочинстві		Проблеми цивільного прав процесу : тези доп. учасників н практ. конф., присвяч. 95-й річниці дня народження О. А. Пушкіна Харків, 22 трав. 2020 р.) / М України, Харків. нац. ун-т вн справ; Харків. обл. осередок Все громад. організації «Асоц цивілістів України». - Харків : Па ХНУВС, 2020. - 385 с. Сучасні проблеми цивіль права та процесу : навч. посіб. / Сліпченко, О.В. Синегубов, Кройтор та ін.; за ред. Ю Жорнокуя та Л.В. Красицької. Ха : Право, 2017. 808 с.
	Підстави для передачі справи до Великої Палати Верховного Суду Компетенція Великої Палати Верховного Суду	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Проблеми розвитку форм захисту прав і законних інтересів громадян та організацій. Вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.
2. Судова система України: стан та перспективи розвитку.
3. Проблеми розмежування компетенції загальних і господарських судів.
4. Проблеми розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
5. Порядок розгляду справ в третейських судах.
6. Проблеми визначення джерел цивільного судочинства.
7. Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.
8. Проблеми визначення поняття цивільних процесуальних правовідносин та передумови їх виникнення.
9. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
10. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Цивільна юрисдикція судів.
11. Проблеми визначення процесуального становища учасників цивільного судочинства.
12. Проблеми визначення процесуального становища сторін як учасників справи в цивільному судочинстві.
13. Проблеми визначення процесуального становища третіх осіб як учасників справи в цивільному судочинстві.
14. Проблеми процесуального правонаступництва в цивільному судочинстві.
15. Проблеми визначення процесуального становища представників як учасників судового судочинства.
16. Проблеми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
17. Проблеми участі в цивільному судочинстві інших учасників судового судочинства.

18. Проблема визначення поняття принципів цивільного судочинства.
19. Проблема системи принципів цивільного процесуального судочинства.
20. Поєднання диспозитивності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.
21. Поєднання змагальності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.
22. Принцип поєднання начал рівноправності сторін та забезпечення балансу їх рівних правових можливостей.
23. Проблеми визначення поняття та значення цивільного судочинства.
24. Проблеми визначення поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення) у цивільному судочинстві.
25. Проблеми позовної форми захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.
26. Проблеми розгляду справ у порядку спрощеного провадження.
27. Проблеми заочного розгляду справ.
28. Проблеми наказного провадження в цивільному судочинстві.
29. Проблеми окремого провадження в цивільному судочинстві.
30. Загальні питання цивільної юрисдикції.
31. Проблемні питання розмежування цивільної і господарської юрисдикції.
32. Проблемні питання розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.
33. Новели цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності).
34. Правові наслідки порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ.
35. Проблеми визначення поняття та види процесуальних строків у цивільному судочинстві.
36. Проблеми визначення поняття доказів та доказування у цивільному судочинстві.
37. Предмет доказування. Проблеми визначення предмету доказування по конкретним категоріям справ.
38. Правові презумпції (поняття, значення). Значення правових презумпцій при розподілі обов'язків по доказування між сторонами.
39. Проблеми класифікація доказів у цивільному судочинстві.
40. Проблеми забезпечення доказів у цивільному судочинстві.
41. Проблеми реалізації права апеляційного та касаційного оскарження.
42. Межі розгляду справи апеляційним та касаційним судами.
43. Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції.

Теми наукових робіт

1. Судова система України: стан та перспективи розвитку.
2. Проблеми розмежування компетенції загальних і господарських судів.
3. Проблеми розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
4. Порядок розгляду справ в третейських судах.
5. Проблеми визначення джерел цивільного судочинства.
6. Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.
7. Проблеми визначення поняття цивільних процесуальних правовідносин та передумови їх виникнення.
8. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Цивільна юрисдикція

судів.

9. Проблеми визначення процесуального становища учасників цивільного процесу.

10. Проблеми визначення процесуального становища сторін як учасників справи в цивільному судочинстві.

11. Проблеми участі в цивільному судочинстві інших учасників судового процесу.

12. Проблема визначення поняття принципів цивільного судочинства.

13. Проблема системи принципів цивільного судочинства.

14. Поєднання диспозитивності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.

15. Поєднання змагальності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.

16. Принцип поєднання начал рівноправності сторін та забезпечення балансу їх рівних правових можливостей.

17. Проблеми визначення поняття та значення цивільного процесу (цивільного судочинства).

18. Проблеми визначення поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення) у цивільному судочинстві.

19. Проблеми позовної форми захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

20. Проблеми розгляду справ у порядку спрощеного провадження.

21. Проблеми заочного розгляду справ.

22. Проблеми наказного провадження у цивільному судочинстві.

23. Проблеми окремого провадження у цивільному судочинстві.

24. Загальні питання цивільної юрисдикції.

25. Новели цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності).

26. Правові наслідки порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ.

27. Проблеми визначення поняття та види процесуальних строків у цивільному процесі.

28. Проблеми визначення поняття доказів та доказування у цивільному процесі.

29. Предмет доказування. Проблеми визначення предмету доказування по конкретним категоріям справ.

30. Правові презумпції (поняття, значення). Значення правових презумпцій при розподілі обов'язків по доказуванню між сторонами.

31. Проблеми класифікація доказів у цивільному судочинстві.

32. Проблеми забезпечення доказів у цивільному судочинстві.

33. Проблеми реалізації права апеляційного та касаційного оскарження.

34. Межі розгляду справи апеляційним та касаційним судами.

35. Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції.

6. Методи навчання

Методи навчання: лекція із застосуванням проблемного методу, лекція-візуалізація (на основі методу наочності з використанням аудіо-, відеотехніки); семінарські заняття: ситуативні задачі, ділові ігри, круглі столи з проблемних питань, аналіз конкретних ситуацій.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Контрольні питання до заліку

1. Проблеми розвитку форм захисту прав і законних інтересів громадян та організацій. Вплив реформування приватного права на розвиток системи і форм цивільної юрисдикції.
2. Судова система України: стан та перспективи розвитку.
3. Проблеми розмежування компетенції загальних і господарських судів.
4. Проблеми розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
5. Порядок розгляду справ в третейських судах.
6. Поняття правосуддя в цивільних справах.
7. Проблеми визначення предмету цивільного судочинства.
8. Проблеми визначення методу правового регулювання цивільних процесуальних відносин.
9. Проблеми визначення джерел цивільного судочинства.
10. Проблеми доступності правосуддя та юридичної допомоги.
11. Проблеми визначення поняття цивільних процесуальних правовідносин та передумови їх виникнення.
12. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин.
13. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Цивільна юрисдикція судів.
14. Проблеми визначення процесуального становища учасників цивільного судочинства. Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність.
15. Проблеми визначення процесуального становища сторін як учасників справи в цивільному судочинстві.
16. Проблеми визначення процесуального становища третіх осіб як учасників справи в цивільному судочинстві.
17. Проблеми процесуального правонаступництва в цивільному судочинстві.
18. Проблеми визначення процесуального становища представників як учасників судового процесу.
19. Проблеми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
20. Проблеми участі в цивільному судочинстві інших учасників судового процесу.
21. Проблема визначення поняття принципів цивільного процесуального судочинства.
22. Проблема системи принципів цивільного судочинства.
23. Поєднання диспозитивності та процесуальної активності суду як принцип

цивільного судочинства.

24. Поєднання змагальності та процесуальної активності суду як принцип цивільного судочинства.

25. Принцип поєднання засад рівноправності сторін та забезпечення балансу їх рівних правових можливостей.

26. Проблеми визначення поняття та значення цивільного судочинства. Стадії цивільного судочинства.

27. Проблеми визначення поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення) у цивільному судочинстві.

28. Проблеми позовної форми захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

29. Проблеми розгляду справ у порядку спрощеного провадження.

30. Проблеми заочного розгляду справ.

31. Проблеми наказного провадження в цивільному судочинстві.

32. Проблеми окремого провадження в цивільному судочинстві.

33. Загальні питання цивільної юрисдикції.

34. Проблеми питання розмежування цивільної і господарської юрисдикції.

35. Проблеми питання розмежування цивільної і адміністративної юрисдикції.

36. Новели цивільного процесуального законодавства у сфері визначення територіальної юрисдикції (підсудності). Право сторони і сторін на визначення територіальної юрисдикції (підсудності) справи і межі його реалізації.

37. Правові наслідки порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності) цивільних справ.

38. Проблеми визначення поняття та види процесуальних строків у цивільному судочинстві.

39. Початок перебігу процесуальних строків у цивільному судочинстві. Закінчення процесуальних строків у цивільному судочинстві. Зупинення процесуальних строків у цивільному судочинстві.

40. Наслідки пропущення процесуальних строків у цивільному судочинстві. Поновлення та продовження процесуальних строків у цивільному судочинстві.

41. Проблеми визначення поняття доказів та доказування у цивільному судочинстві. Доказові факти у цивільному судочинстві.

42. Предмет доказування. Проблеми визначення предмету доказування по конкретним категоріям справ.

43. Правові презумпції (поняття, значення). Значення правових презумпцій при розподілі обов'язків по доказування між сторонами.

44. Проблеми класифікація доказів у цивільному судочинстві.

45. Проблеми забезпечення доказів у цивільному судочинстві. Підстави, способи і порядок забезпечення доказів.

46. Проблеми реалізації права апеляційного та касаційного оскарження.

47. Строки апеляційного та касаційного оскарження. Форма і зміст апеляційної та касаційної скарги.

48. Порядок розгляду справи апеляційним та касаційним судами.

49. Межі розгляду справи апеляційним та касаційним судами.

50. Повноваження судів апеляційної та касаційної інстанції.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

<i>Загальна кількість балів (не підсумковим контролем)</i>	<i>Результат навчальних занять за семестр</i>	<i>Результат самостійної роботи за семе</i>	*
--	---	---	---

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

**Підсумкові бал
навчальної
дисципліни**

**Загальна кількість
балів (перед підсумковим
контролем)**

**Кількість балів
підсумковим контрол**

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

**Підсумкові б
навчальної
дисципліни**

**Підсумки
бали за поточн
семестр**

**Підсумко
бали за поперед
семестр**

2

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (*робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, виконати практичне завдання тощо	Отримати за підсумковий контроль менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно («зараховано»)		«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Добре («зараховано»)		«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , які виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 81			«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
68 – 74	Задовільно («зараховано»)		«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 67			«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35–59	Незадовільно («не зараховано»)		«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
1–34			«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не привнесла значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.

10. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Декларація прав дитини, прийнята Резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
3. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р., ратифікована Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – С. 35-53. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04 листопада 1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. (з подал. змін. та доп.). // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р., № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. Ст. 135. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р., № 1618-IV (в редакції Закону України від 03 жовтня 2017 р., № 2147-VIII) // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р., № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
10. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р., № 1404-VII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 30. – Ст. 542 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р., № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
12. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р., № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
13. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р., № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. – Ст. 376 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
14. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р., № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422. // URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

15. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р., № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №50. – Ст. 540. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

16. Про нотаріат: Закон України від 03 вересня 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст.383 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

17. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р., № 266/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>

18. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р., № 1697-VII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

19. Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI // Верховної Ради України. – 2011. – № 14. – Ст. 87 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

20. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р., № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

22. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. № 1701-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 412 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>

23. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків : Право, 2012. 624 с.

24. Курс цивільного процесу : підручник / Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. та ін.; За заг. ред. Комарова В. В. Харків : Право, 2011. 1352 с.

25. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків : Право, 2013. 760 с.

26. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : моногр. / В. В. Комаров, В. І. Тертишников, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. Х. : Харків юрид., 2008. 928 с.

27. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Харків, 22 трав. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. організації «Асоціація цивілістів України». - Харків : Панов - ХНУВС, 2020. - 385 с.

28. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

29. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права : підручник / М. М. Ясинюк, М. П. Курило, О. В. Кіріяк, О. О. Кармаза, С. І. Запара та ін.; за заг. ред. д.ю.н. професора М. М. Ясинюка. К. : Алерта, 2016. 734с.

30. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Й. Г. Богдан та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Акад. наук вищ. шк. України М. М. Ясинюка.

К. : Правова єдність : Алерта, 2018. 602 с.

31. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.

Додаткова

1. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія / С. С. Бичкова. К.: Атіка, 2011. 420 с.
2. Васильєв С. В. Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ : навч. посіб. / С. В. Васильєв. Х. : Еспада, 2012. 480 с.
3. Глущенко С. Концептуальні нариси єдиної судової юрисдикції / С. Глущенко // Право України. 2014. № 11. С. 219-232.
4. Гусаров К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядкух : монографія / К. В. Гусаров. Х. : Право, 2010. 352 с.
5. Костенко М. А. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як міжнародний стандарт прав людини / М. А. Костенко // Право і суспільство. 2014. № 4. С. 20-26.
6. Куринська С. О. Цивільні процесуальні документи : посібник / С. О. Куринська, Л. Л. Лазебний ; Акад. адвокатури України, Школа адвокат. підготовки. Вид. 3-тє, переробл. К. : Прецедент, 2013. 168 с.
7. Кучер Т. М. Теорія доведення у цивілістичному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. К., 2016. 510 с.
8. Масюк В. В. Презумпції та преюдиції в цивільному судочинстві : монографія / В. В. Масюк. Х. : Право, 2011. 208 с.
9. Наказне провадження в цивільному процесі : монографія / НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України ; за заг. ред. В. І. Бобрика. К., 2011. 202 с.
10. Окреме провадження : монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.
11. Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 552 с.
12. Постанови Пленуму Верховного Суду в цивільному судочинстві : [збірник] : станом на 01 берез. 2018 р. / [упоряд. Р. В. Вереша]. Київ : Правова Єдність : Алерта, 2018. 391 с.
13. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду: постанова Пленуму [Верховного Суду](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text) України від 12.06.2009 р. № 5. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text>
14. Ромовська З. Цивільний процесуальний кодекс : наук.-практ. аналіз / З. Ромовська, Н. Шумська, Н. Шумська. К. : Дакор, 2013. 600 с.
15. Рябченко Ю. Ю. Суб'єкти цивільного процесуального права : монографія / Ю. Ю. Рябченко ; Ун-т держ. фіск. служби України. Суми : Мрія, 2018. 370 с.
16. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах : монографія / Н. Ю. Сакара ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х. : Право, 2010. 256 с.
17. Тертишніков В. І. Основи цивільного судочинства : навч.-практ. посіб. / В. І. Тертишніков. – Х. : ФІНН, 2011. 380 с.
18. Фартушок Н. Б. Тягар доказування в цивільному судочинстві: порівняльно-

правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Фартушок Н. Б. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 20 с.

19. Цивільний процес (загальна частина): навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. / кол. авт.; кер. авт. кол. к.ю.н., доц. А. В. Коваленко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 192 с.

20. Цивільний процес України: академічний курс: підручн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.; за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.

21. Цивільний процес України (частина перша): навч.-метод. посіб. / І. В. Андронов, Н. В. Волкова, К. В. Можаровська. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 120 с.

22. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / В. В. Комаров та ін. ; за ред. проф. В. В. Комарова ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. 847 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт. // URL: <http://www.rada.gov.ua>
2. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт. // URL: <https://supreme.court.gov.ua>
3. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт. // URL: <http://www.minjust.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт. // URL: <http://www.nbuv.gov.ua>